

Terrorist Threats to Minorities in Iraq after 2003

Fadhil abbas sabah¹

Received: 6 April 2024

Bahram Montazeri²

Reception: 23 May 2024

Khalid olewi jiad³

Mohammad reza Agharebparast⁴

Abstract:

Iraq is a country that consists of various ethnic and religious groups, and this multiplicity has created a complex historical, social and political situation in this country, and each of these ethnic and religious groups faces its own challenges and threats. Accordingly, the situation of minorities and their rights has always been one of the most important political, social and security issues in this country. Accordingly, this research has attempted to examine the security and violence that Iraqi minorities were exposed to after the occupation of Iraq by American imperialism in 2003. What are the harms of terrorist threats to minorities after 2003? In response to this question, relying on the combined method of content analysis and comparative analysis, this hypothesis has been tested: This study assumes that minorities in Iraq faced a serious security challenge after 2003 and were exposed to serious aggression at different security, economic and social levels. The importance of examining the issue of minorities in Iraq is a very important and complex issue that addresses the challenges, successes and failures of policies adopted in the security of ethnic and religious minorities in this country. This issue is important in several ways. Due to its turbulent history and ethnic and religious diversity, Iraq is home to diverse identities, including Kurds, Sunnis, Shiites, Christians and other minorities. This study helps to better understand the demographic composition and security situation of minorities in this country. The results of this research can provide policymakers in other countries with successful or unsuccessful models for managing ethnic and religious diversity, security stability and protecting them from terrorist threats. The security stability of minorities plays a fundamental role in creating political and social stability in Iraq. Reviewing and evaluating policies related to minorities can help identify strengths and weaknesses in this area and provide the necessary solutions to create an inclusive and stable society. This research can help achieve minority protection. The purpose of this research is to study and understand the historical and cultural background of minorities in Iraq, to be aware of the extent of the terrorist threat to minorities and its impact on their security, and to provide various solutions to improve the security and social situation of ethnic and religious minorities in Iraq. The results of this research are: Iraq has a diverse population, religion, culture, and ethnicity, and after 2003, minorities were exposed to displacement, killing, and property theft by terrorist groups. With the entry of ISIS into Iraq, it has become bloodier and the population in minority areas has changed geographically.

¹Department of Ph.D. student in public policy , Isfshan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

²Assistant Professor of Political science and international relations, Shahreza Branch, Islamic Azad University, shahreza, iran. Bmontazeri12@yahoo.com

³Professor of Political science, University karbala, Iraq

⁴Assistant Professor of Political science and international relations, Shahreza Branch, Islamic Azad University, shahreza, iran

<http://doi.org/10.30510/pscci.2025.477849.1076>

تهدیدات تروریستی برای اقلیت ها در عراقی پس از سال ۲۰۰۳

فاضل عباس صباح الکریطی^۱

تاریخ دریافت: ۱۸/۰۱/۱۴۰۳

بهرام منتظری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۳

خالد علیوی جیاد^۳

محمد رضا آقارب پرست^۴

چکیده:

عراق کشوری است که از گروه‌های قومی و مذهبی مختلفی تشکیل شده و این تعدد و تکثر وضعیت تاریخی، اجتماعی و سیاسی پیچیده‌ای را در این کشور ایجاد کرده است و این گروه‌های قومی و مذهبی هر یک با چالش‌ها و تهدیدات خاص خود مواجه هستند. بر این اساس وضعیت اقلیت‌ها و حقوق آنان همواره یکی از مهمترین مسائل سیاسی، اجتماعی، و امنیتی در این کشور بوده است. بر این اساس این تحقیق تلاش کرده است تا در بررسی‌های امنیتی و خشونت‌های اقلیت‌های عراقی پس از اشغال عراق توسط امریالیسم آمریکا در سال ۲۰۰۳ در معرض آن قرار گرفتند. تهدیدات تروریستی برای اقلیت‌ها پس از سال ۲۰۰۳. دارای چه آسیب‌هایی است؟ در پاسخ به این سوال با تکیه بر روش ترکیبی تحلیل محتوا و تحلیل مقایسه‌ای این فرضیه به آزمون گذاشته شده است: این مطالعه فرض می‌کند که اقلیت‌ها در عراق پس از سال ۲۰۰۳ با یک چالش امنیتی جدی مواجه بودند و در سطوح مختلف امنیتی، اقتصادی و اجتماعی در معرض تجاوزات جدی قرار گرفتند. اهمیت بررسی موضوع اقلیت‌ها در عراق موضوع بسیار مهم و پیچیده‌ای است که به چالش‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های سیاست‌های اتخاذ شده در امنیت اقلیت‌های قومی و مذهبی در این

هدف این تحقیق مطالعه و درک پیشینه تاریخی و فرهنگی اقلیت‌ها در عراق، آگاهی از میزان تهدید تروریستی اقلیت‌ها و تأثیر آن بر امنیت آنها، ارائه راهکارهای مختلف برای بهبود وضعیت امنیتی و اجتماعی اقلیت‌های قومی و مذهبی در عراق.

نتایج این تحقیق عبارتند از: عراق دارای تنوع جمعیتی، مذهبی، فرهنگی و قومی است و پس از سال ۲۰۰۳ اقلیت‌ها در معرض آوارگی، کشتار و سرقت اموال توسط گروه‌های تروریستی قرار گرفتند.

با ورود داعش به خاک عراق خونین‌تر شده و جمعیت در مناطق اقلیت جغرافیایی تغییر کرده است.

کلمات کلیدی: اقلیت‌ها، تهدیدات تروریستی، عراقی،

^۱ فاضل عباس صباح الکریطی، دانشجوی دکتری رشته سیاست‌گذاری عمومی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

^۲ بهرام منتظری: استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران (نویسنده مسئول)

^۳ خالد علیوی جیاد: استاد گروه علوم سیاسی و اندیشه سیاسی اسلامی، دانشگاه کربلا، کربلا، عراق

^۴ محمد رضا آقارب پرست: استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

مقدمه:

اقلیت‌ها با چالش‌های امنیتی در عراق مواجه بودند و این چالش‌ها بخش مهمی از زمینه امنیتی عمومی کشور را تشکیل می‌داد، زیرا اعضای اقلیت‌ها به دلیل عوامل متعددی از جمله درگیری‌های قومی و فرقه‌ای، افراط‌گرایی مذهبی، خشونت علیه آنها و بدرفتاری با چالش‌های امنیتی زیادی روبرو هستند. به‌ویژه اقلیت‌های مذهبی مانند مسیحیان و ایزدی‌ها و همچنین سایر اقلیت‌ها نمی‌توانند تأثیر درگیری‌ها و تهدیدها بر زندگی اقلیت‌ها در عراق را به دلیل قرار گرفتن در معرض آزار و اذیت مکرر نادیده بگیرند. آدم‌ربایی، کشتار و جابجایی اجباری در نتیجه شرایط امنیتی سختی که کشور پس از سال ۲۰۰۳ از سر می‌گذراند، در نتیجه حوادث و تحولات زیادی که کشور شاهد آن بود، که در آن سازمان‌های تروریستی حملات خشونت‌آمیز علیه اقلیت‌ها و کشتار انجام دادند. مردم بی‌گناه و از بین بردن اموال آنها، زیرا مکان‌هایی که اقلیت‌ها در آن زندگی می‌کنند به مناطقی آشفته تبدیل شده‌اند که تحت تأثیر امواج خشونت قرار گرفته‌اند.

تامین حفاظت، امنیت و ثبات برای اقلیت‌ها یکی از چالش‌های اصلی است که باید روی آن تمرکز کرد تا جامعه عراقی متنوع و بردباری ایجاد شود که صلح اجتماعی و گفتگوی ملی را ارتقا دهد.

سوال تحقیق:

مشکل اصلی در این تحقیق تهدیدات تروریستی، چالش‌های امنیتی و خشونت‌هاست که اقلیت‌های عراقی پس از اشغال عراق توسط امپریالیسم آمریکا در سال ۲۰۰۳ در معرض آن قرار گرفتند.

فرضیه تحقیق:

این مطالعه فرض می‌کند که اقلیت‌ها در عراق پس از سال ۱۳۸۲ با یک چالش امنیتی جدی مواجه بودند و در سطوح مختلف امنیتی، اقتصادی و اجتماعی در معرض تجاوزات جدی قرار گرفتند.

اهمیت پژوهش:

اهمیت بررسی موضوع اقلیت‌ها در عراق موضوع بسیار مهم و پیچیده‌ای است که به چالش‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های سیاست‌های اتخاذ شده در امنیت اقلیت‌های قومی و مذهبی در این کشور می‌پردازد. این موضوع از چند جهت حائز اهمیت است. عراق به دلیل تاریخ پرتلاطم و تنوع قومی

و مذهبی، خانه هویت های گوناگونی از جمله کردها، سنی ها، شیعیان، مسیحیان و سایر اقلیت هاست. این مطالعه به درک بهتر ترکیب جمعیتی و وضعیت امنیتی اقلیت ها در این کشور کمک می کند.

نتایج این پژوهش می تواند الگوهای موفق یا ناموفقی را برای مدیریت تنوع قومی و مذهبی، ثبات امنیتی و حفاظت از آنها در برابر تهدیدات تروریستی به سیاستگذاران کشورهای دیگر ارائه دهد.

ثبات امنیتی اقلیت ها نقش اساسی در ایجاد ثبات سیاسی و اجتماعی در عراق دارد. بررسی و ارزیابی سیاست های مربوط به اقلیت ها می تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف در این زمینه کمک کند و راه حل های لازم برای ایجاد جامعه ای فراگیر و باثبات را ارائه دهد. این تحقیق می تواند به دستیابی به حفاظت از اقلیت کمک کند.

اهداف تحقیق:

هدف این تحقیق:

- مطالعه و درک پیشینه تاریخی و فرهنگی اقلیت ها در عراق.
- آگاهی از میزان تهدید تروریستی اقلیت ها و تأثیر آن بر امنیت آنها.
- ارائه راهکارهای مختلف برای بهبود وضعیت امنیتی و اجتماعی اقلیت های قومی و مذهبی در عراق.

روش پژوهش:

الف) روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات موضوع تحقیق حاضر، متکی بر یافته های تحقیق کتابخانه ای و اسنادی است. از این رو ادبیات تحقیق در این پژوهش مورد توجه بوده است. از آنجا که برای پی بردن به موضوع تحقیق و به ویژه جنبه گذشته نگر آن باید ادبیات و سوابق مسأله و موضوع تحقیق را مطالعه کرد، در نتیجه، مفید است از روش کتابخانه ای استفاده می شد. در این راستا اطلاعات لازم از این منابع در فیشهای مورد نیاز ثبت شده است.

ب) رویکرد تحلیل سیستماتیک و رویکرد تاریخی.

- احمد عمر (۲۰۲۰) در مقاله خود با عنوان (تحول دینامیک های حفاظت از اقلیت ها در عراق: درس های آموخته شده) به بررسی فراز و نشیب های

مربوط به سياست‌های حفاظت از حقوق اقليت‌ها در عراق می‌پردازد. عمر به این نکته اشاره می‌کند که تجارب گذشته در زمینه حفاظت از اقليت‌ها، درس‌های اساسی برای آینده‌نگری در سياست‌های دخالت و حمايت از این گروه‌ها ارائه می‌دهد.

نویسنده همچنین به چگونگی تعامل جامعه بین‌المللی، سازمان‌های غیردولتی و دولت عراق در زمینه حفاظت از اقليت‌ها اشاره می‌کند و بر ضرورت هم‌سویی در این تلاش‌ها تأکید می‌ورزد. این مقاله به دقت به استراتژی‌های موثر برای بهبود وضعیت اقليت‌ها و جلوگیری از تکرار تجربیات تلخ گذشته پرداخته و تحلیلی جامع از وضعیت فعلی ارائه می‌دهد.

- نائف العلی در مقاله ای با عنوان (حقوق اقليت‌ها و سياست عمومی در عراق پس از ۲۰۰۳) به بررسی وضعیت حقوق اقليت‌ها در عراق بعد از سقوط رژیم صدام حسین و تأثیر سياست‌های عمومی بر آن‌ها می‌پردازد. علی به تحلیل چالش‌ها و پیشرفت‌های حاصل‌شده از زمان تغییر رژیم اشاره می‌کند و نحوه تأثیرگذاری این تغییرات بر وضعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اقليت‌ها را بررسی می‌کند.

نویسنده همچنین به تحلیل نهادهای دولتی و غیر دولتی می‌پردازد که در راستای حمايت از حقوق اقليت‌ها تلاش کرده‌اند و بر برنامه‌ها و سياست‌های موثر در این زمینه تأکید می‌کند. این مقاله نمای کاملی از مباحثات جاری در مورد حقوق بشر و دامنه عمل برای اقليت‌ها در عراق به دنبال تغییرات شگرف در نظام سیاسی کشور ارائه می‌دهد.

- مانی تسرگی (۲۰۱۸) در مقاله ای با عنوان (مشارکت سیاسی و حقوق اقليت‌ها در عراق) به بررسی چالش‌ها و موانع موجود برای مشارکت سیاسی اقليت‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری‌های کلان می‌پردازد. تسرگی موضوع حقوق اقليت‌ها را به شدت مورد بررسی قرار داده و بر این نکته تأکید می‌کند که مشارکت سیاسی مؤثر اقليت‌ها می‌تواند به بهبود وضعیت حقوق بشر و ایجاد یک جامعه‌ای پایدار کمک کند. او به تجزیه و تحلیل تجربیات گذشته و الگوهای موفق در این زمینه می‌پردازد.

نویسنده همچنین به بررسی سياست‌های دولتی و مؤسسات غیردولتی می‌پردازد که می‌توانند به تسهیل مشارکت سیاسی اقليت‌ها کمک کنند. او بر لزوم حمايت از حقوق اقليت‌ها و ایجاد فضایی برابر برای تمام گروه‌های اجتماعی تأکید کرده و پیشنهاداتی برای بهبود وضعیت مشارکت سیاسی

آن‌ها ارائه می‌دهد. این مقاله می‌تواند الگوهایی برای سازوکارهای بهتر سیاسی در عراق فراهم کند.

مبحث اول:

۱.۱ تعریف اقلیت‌ها

اقلیت‌ها به این صورت تعریف می‌شوند: «گروهی از مردم که دارای یک دین مشترک هستند، به یک زبان صحبت می‌کنند، به یک ملیت تعلق دارند، یا شهروندان یک کشور خاص هستند که تابعیت آن کشور را به دست آورده‌اند، و این افراد درصد کمی را در مقایسه با کل جمعیت تشکیل می‌دهند.» (عروبه جبار ۱۳۹۱، ۴۸۳) و تعرف حسب المعیار العددي بأنها: «رابطه مع عدد من الأشخاص المتمين إليها، بروابط مشتركة تميزهم عن غيرهم في نفس البلد» (محمد عبدالغني ۱۳۹۸، ۱۷). با توجه به معیار عینی «گروهی از افراد در داخل کشور که از نظر جنسیت، عقیده و زبان با اکثریت تفاوت دارند، تعریف می‌شود اقلیت‌ها حقوق متفاوتی دارند.» (سعد سلوم، ۱۳۹۷، ۱۷) با توجه به ملاک تغییر مرزهای سیاسی، «گروهی از مردم در سرزمینی زندگی می‌کنند که از قدیم الایام در آن سکونت داشته‌اند، اما با تغییر مرزها تابع یا وابسته به سیاست گروهی دیگر شده‌اند. این گروه در نتیجه احساس تمایز فرهنگی یا قومی اعضای آن از بقیه افراد به عنوان یک نهاد سیاسی خاص، از حقوق سیاسی خود محروم شده است.» (سعد سلوم، ۱۳۹۷، ۱۷) با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت که اقلیت به گروهی از مردم گفته می‌شود که در یک نقطه خاص از کشور زندگی می‌کنند و در چندین نقطه آن پراکنده شده‌اند و از نظر نژاد، مذهب، رنگ یا ملیت با اکثریت تفاوت دارند.

۲-۱: تصاویر و انواع اقلیت‌ها

تصاویر اقلیت‌ها با توجه به ویژگی‌ها و ویژگی‌هایی که آنها را از سایرین متمایز می‌کند،

۱-۲-۱: اقلیت مذهبی

دین جایگاه مهمی در زندگی انسان دارد و این همان چیزی است که محققان و حقوقدانان را بر آن داشت تا برای تعریف خاص مفهوم دین تلاش فکری کنند. محققان در تعریف این مفهوم با مشکلاتی مواجه بوده‌اند (سلمان داوود، ۱۳۹۴، ۳) کلیفورد گیرتز آن را از منظر انسان‌شناسی فرهنگی این گونه تعریف می‌کند: «نظامی از نمادها که با تدوین مفاهیم کلی

در مورد هستی و با دادن ظاهری واقعی به این مفاهیم، انگیزه های قوی و پایدار را در انسان نشان می دهد، به طوری که این انگیزه ها تنها بر اساس واقعیت به نظر می رسد. " (عباس صادق موسوی، ۱۳۹۰، ۱۳۵)

۲-۲-۱: اقلیت قومی

مفهوم مشخص و جامعی برای آن در بین محققان وجود ندارد زیرا مبهم است، شکل و اندازه آن متفاوت است و در تحولات ذهنی، اجتماعی، تاریخی و سیاسی شرکت می کند. مفهوم قومیت که اخیراً در علوم اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است، قبلاً وجود نداشت، همانطور که در دهه ۱۹۶۰ وجود داشت. این کلمه قدیمی برگرفته از یونانی است و به معنای یک قوم یا مردم است و به تدریج برای اشاره به این اصطلاح در ایالات متحده آمریکا برای اشاره به افراد غیر انگلیسی استفاده شد مانند یهودیان، ایتالیایی ها و ایرلندی ها. (شروق مصباح، ۱۳۹۷، ۲۹-۳۰) دایره المعارف بین المللی علوم اجتماعی آن را به عنوان «به اشتراک گذاشتن تعدادی از ویژگی های ژنتیکی که آن را از سایر گروه ها متمایز می کند و داشتن یک محیط فیزیکی و طبیعی موروثی» تعریف می کند. (ماهر فیصل صالح، ۱۳۸۴، ۸) سپس انجمن سلطنتی بریتانیا تعریف کرد که "آنها گروه های بیولوژیکی هستند که تعدادی ویژگی ژنتیکی مشترک دارند که آنها را از سایر گروه ها متمایز می کند." (ماهر فیصل صالح، ۱۳۸۴، ۸) آنتونی اسمیت، جامعه شناس بریتانیایی، آن را به عنوان «گروهی از مردم که دارای یک اسطوره منشأ مشترک هستند، خاطرات تاریخی مشترک دارند و دارای عناصر فرهنگی مرتبط با یک قلمرو خاص و همبسته هستند» تعریف می کند. (ماهر فیصل صالح، ۱۳۸۴، ۳۰) همانطور که در فرهنگ لغت اصطلاحات سیاسی تعریف شده است، "گروهی انسانی است که اعضای آن دارای مجموعه ای از پیوندهای مذهبی، زبانی و منطقه ای هستند که با دیگران متفاوت است." (علی دین هلال، ۱۳۶۸، ۹۱)

۳-۲-۱: اقلیت زبانی ملی

این گروهی است که زبان آنها با گروه های دیگر در یک منطقه خاص متفاوت است (علی دین هلال، ۱۳۶۸، ۹۰) این اقلیت با بسیاری از پیوندهای مشترک بین اعضای آن، مانند وحدت مبدأ، مذهب، زبان، آداب و رسوم و سنت ها، و همچنین پیوندهای عاطفی مرتبط با همزیستی مرتبط است. (علی عباس مراد، عامر حسن الفیاض، ۱۳۹۴، ۱۰۹) به عقیده انگلس، اقلیت ملی یک گروه انسانی نبود که پس از توسعه فرآیند اقتصادی و اجتماعی متمایز

شد، برعکس، اقلیت ملی به عنوان «ملت کوچک یا بخشی از مردم» تعریف شد. آنها حق دارند یک دولت ملی داشته باشند، اما در مورد کشورهای دارای اهمیت تاریخی، اقلیت های ملی در هر کشور اروپایی وجود دارد، اما هیچ کس بدش نمی آید که این بقایای مردم را یک ملت بنامد. (عبد السلام البغدادی، ۱۳۸۱، ۶۱) و نیز «گروهی از مردم که بر اساس ملاحظات ریشه تاریخی، پیوندهای خونی، خویشاوندی، آداب و رسوم، میراث فرهنگی مشترک و شاید علاوه بر اینها، اعتقاد راسخ به وجود هویت مشترک دارند».

(عبد السلام البغدادی، ۱۳۸۱، ۶۱)

مبحث دوم

توزیع جمعیتی اقلیت ها در عراق

2-1) ترکمن ها

ترکمن ها یکی از گروه های قومی مهم در عراق هستند که عمدتاً در شمال کشور ساکن هستند. تعداد آنها به طور تخمینی بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار نفر برآورد می شود و بیشتر در مناطق کرکوک و تلعفر و همچنین جاهای دیگر در شمال غربی عراق مانند موصل زندگی می کنند. این مناطق به دلیل تاریخ طولانی و تنوع فرهنگی، همواره پناهگاهی برای ترکمن ها بوده است (عبد العظیم، ۲۰۱۴: ۶۵).

زبان ترکمنی، که به خانواده زبان های ترکی متعلق است، زبان اصلی ترکمن ها محسوب می شود. این زبان نه تنها در ارتباطات روزمره بلکه در ادبیات و موسیقی آنها نیز نقش بسزایی ایفا می کند. زبانی غنی و زنده که بیانگر هویت فرهنگی و تاریخی این قوم است. تلاش های زیادی نیز برای حفظ و ترویج زبان ترکمنی، به ویژه در میان جوانان، در حال انجام است.

فرهنگ ترکمن ها به شدت غنی و متنوع است. آنها اغلب مسلمانان سنی هستند و در بسیاری از مناسبت ها و مراسم های مذهبی و فرهنگی، آداب خاص خود را دنبال می کنند. این مراسم شامل جشن های عروسی، تشییع جنازه و جشن های مذهبی مانند عید فطر و عید قربانی می شود. ترکمن ها همچنین دارای میهمانی های سنتی و غذاهای خاصی هستند که نشان دهنده غنای فرهنگی و سنت های آنان است.

ترکمن‌ها از روزگار قدیم به عنوان یک گروه اجتماعی و سیاسی فعال شناخته شده‌اند. آن‌ها در دوران‌های مختلف تاریخ، از جمله در زمان حکومت عثمانی و بعد از آن، دارای نقش‌های مهمی در عرصه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی بوده‌اند. در دوران معاصر، پس از سقوط رژیم صدام حسین، ترکمن‌ها خواهان احقاق حقوق سیاسی و اجتماعی خود در عراق بوده‌اند.

نقش سیاسی ترکمن‌ها در عراق به‌ویژه در هیئت‌های نمایندگی و پارلمان کشور مشهود است. آن‌ها تلاش می‌کنند صدای خود را در فرآیندهای سیاسی کشور به گوش برسانند و مطالبات خود را در زمینه حقوق بشر و حقوق اقلیت‌ها پیگیری کنند. این نمایندگی‌ها به آن‌ها اجازه می‌دهد تا در شکل‌گیری سیاست‌های کلان کشور نقش فعالی ایفا کنند (عبد العظیم، ۲۰۱۴: ۶۱).

از دیگر ویژگی‌های مهم ترکمن‌ها، همبستگی اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست. این قوم به‌زبان محلی خود و آداب و رسوم سنتی خود افتخار می‌کند و سعی در حفظ آن‌ها دارد. این همگرایی فرهنگی می‌تواند به تقویت هویت جمعی و انسجام اجتماعی این قوم کمک کند و آن‌ها را در مواجهه با چالش‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی یاری دهد.

چالش‌هایی که ترکمن‌ها در عراق با آن مواجه‌اند، ناشی از تنش‌های قومیتی و مذهبی است که در جامعه عراق وجود دارد. این چالش‌ها می‌تواند به تعیین موقعیت آنان در ساختار اجتماعی و سیاسی کشور آسیب برساند. همزمان، ترکمن‌ها از فرصت‌هایی نیز بهره‌مند هستند که می‌توانند به تقویت موقعیت خود در جامعه و در سیاست‌های عمومی منجر شود (عبد المجید، ۲۰۲۱: ۴۵).

با افزایش توجه به موضوع حقوق بشر و حقوق اقلیت‌ها در سطح بین‌المللی، ترکمن‌ها نیز به دنبال ایجاد همبستگی با سایر اقلیت‌های قومی در عراق هستند. این تغییر در رویکرد می‌تواند به آنان کمک کند تا صدای بالاتری در فرآیند تصمیم‌گیری کشور داشته باشند و از حقوق خود دفاع کنند.

آینده ترکمن‌ها در عراق به عوامل مختلفی بستگی دارد، از جمله نحوه تعامل آن‌ها با دولت مرکزی، روابط با دیگر اقلیت‌ها و قابلیت آنان در مدیریت چالش‌های اجتماعی و اقتصادی. با این حال، انتظار می‌رود که

ترکمن‌ها همچنان به حفظ هویت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی خود ادامه دهند و در راستای تقویت جایگاه خود در جامعه عراق تلاش کنند.

در نهایت، ترکمن‌ها به عنوان یک قوم با تاریخ غنی و فرهنگی خاص، سهم بزرگی از پیکره ملت عراق را تشکیل می‌دهند و نقش آفرینی مثبت آنان در آینده کشور می‌تواند به استحکام وحدت ملی و همزیستی مسالمت‌آمیز کمک نماید (عبدالمجید، ۲۰۲۱: ۴۷).

2-2) مسیحیان

مسیحیان در عراق، با تاریخ و فرهنگ غنی، به عنوان یکی از اقلیت‌های مذهبی این کشور شناخته می‌شوند. جامعه مسیحی عراق شامل فرقه‌های مختلفی از جمله کاتولیک‌ها، ارتدوکس‌ها و دیگر فرقه‌ها است. این گروه‌ها در طول تاریخ به طور متراکم در برخی از مناطق کشور ساکن بوده‌اند و عمدتاً در شهرهای بغداد، موصل و نینوا متمرکز شده‌اند. این مناطق به عنوان کانون‌های فرهنگی و مذهبی آن‌ها شناخته می‌شود، و مسیحیان در این نقاط فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی خود را ادامه می‌دهند.

تاریخ مسیحیت در عراق به دوران‌های بسیار دور برمی‌گردد و مسیحیان عراقی بخشی از اضلاع هویت تاریخی این سرزمین به شمار می‌آیند. آن‌ها نه تنها بخشی از تاریخ سیاسی، بلکه جزئی از بافت فرهنگی و اجتماعی عراق نیز هستند. زبان و ادبیات ویژه، آداب و رسوم مذهبی خاص و جشن‌های فرهنگی به غنای فرهنگ مسیحی عراقی افزوده است. ویژگی‌های منحصر به فرد فرهنگی آن‌ها شامل موسیقی‌های سنتی، هنرهای دستی و بازتاب ادبیات مذهبی است که نشان‌دهنده پیوند عمیق آن‌ها با زمین و تاریخ‌شان است.

با این حال، مسیحیان عراق در سال‌های اخیر با چالش‌های جدی روبرو شده‌اند. افزایش نفوذ گروه‌های تندرو و خشونت‌های مذهبی منجر به بروز ناامنی و تهدیدهایی برای جامعه مسیحی شده است. این شرایط نامناسب، بسیاری از مسیحیان را مجبور به ترک خاک خود کرده است. بسیاری از خانواده‌ها در جستجوی امنیت و زندگی بهتر به کشورهای دیگر مهاجرت کرده‌اند و این موضوع به کاهش تعداد مسیحیان در عراق آسیب زده است (عبدالمجید، ۲۰۲۱: ۴۹).

کاهش جمعیت مسیحیان در عراق به وضوح اثرات منفی بر روی فرهنگ و هویت اجتماعی این گروه داشته است. با هر خانواده‌ای که مهاجرت می‌کند، بخشی از تاریخ و میراث فرهنگی آن‌ها نیز به فراموشی

سپرده می‌شود. این فرایند نه تنها به نفع مسیحیان نیست، بلکه به تنوع فرهنگی کشور نیز آسیب می‌زند و منجر به کاهش همزیستی مسالمت‌آمیز میان اقوام و ادیان می‌شود.

تأثیر بحران‌های سیاسی و اجتماعی بر جامعه مسیحی عراق قابل توجه است. این بحران‌ها، علاوه بر تهدیدات فیزیکی، منجر به تضعیف پیوندهای اجتماعی و ایجاد شکاف‌های عمیق در میان اقشار مختلف جامعه شده‌اند. بسیاری از مسیحیان به دلیل ترس از سرکوب و خشونت‌های مذهبی، به انزوا و جدایی از دیگر اقوام تمایل پیدا کرده‌اند که این امر بر روند ائتلاف‌های اجتماعی اثر منفی داشته است.

با وجود چالش‌ها، مسیحیان عراقی همچنان در تلاش برای حفظ هویت و فرهنگ خود هستند. برخی از آن‌ها به تأسیس نهادهای اجتماعی و فرهنگی می‌پردازند تا بتوانند نسل‌های جدید را با تاریخ و میراث خود آشنا کنند. این تلاش‌ها به نوعی نشان‌دهنده عزم آن‌ها برای بقای فرهنگی و اجتماعی‌شان در شرایط دشوار است (عبدالمجید، ۲۰۲۱: ۵۰).

در نهایت، آینده جامعه مسیحی در عراق به شدت به تحولات سیاسی و اجتماعی کشور بستگی دارد. اگرچه شرایط کنونی برای آن‌ها دشوار است، اما امیدها برای بازگشت به سرزمین مادری و احیای اشتراکات فرهنگی و مذهبی همچنان زنده باقی مانده است. گفتگوهای بین‌مذهبی و تعاملات اجتماعی می‌تواند به ترمیم روابط و ایجاد فضایی امن‌تر برای همه اقوام و ادیان در عراق کمک کند.

مسیحیان عراق با تاریخ پرچالش خود، نمایانگر تاب‌آوری و توانایی‌های فرهنگی در مواجهه با سختی‌ها هستند. هرچند با چالش‌های زیادی روبرو هستند، اما عزم و اراده آن‌ها برای حفظ هویت و فرهنگ خود، نشان‌دهنده پیوند عمیق آن‌ها با سرزمین و تاریخشان است.

2-3 یزیدی‌ها

یزیدی‌ها یک اقلیت مذهبی بومی در عراق هستند که بیشتر در شمال این کشور، به ویژه در مناطق سنجار و دهوک زندگی می‌کنند. جمعیت یزیدی‌ها به طور تخمینی حدود ۵۰۰,۰۰۰ تا ۷۰۰,۰۰۰ نفر است و این تعداد به وضوح تحت تأثیر شرایط سیاسی و اجتماعی قرار گرفته است. این گروه در طول تاریخ با چالش‌های متعددی روبرو بوده و به عنوان یک اقلیت مذهبی غیر مسلمان، گاهی تحت فشارهای فرهنگی و اجتماعی قرار گرفته‌اند (عبدالمجید، ۲۰۲۱: ۵۳).

یزیدی‌ها دارای دین خاص خود هستند که اساس آن آموزه‌های منحصر به فردی را شامل می‌شود. این دین از عناصر مختلفی مانند اسلام و زرتشتیسم الهام گرفته و به همین دلیل، دارای جنبه‌های خاصی است که آن را از دیگر ادیان متمایز می‌کند. برای مثال، یزیدی‌ها به فرشتگان اعتقاد دارند و مهم‌ترین آن‌ها ملائک طاووس است که در فرهنگ یزیدی نماد نور و حق شناخته می‌شود. این ترکیب آموزه‌ها و سنت‌ها به خلق هویت فرهنگی خاص آنها منجر شده است.

سنت‌های یزیدی‌ها نیز به روشنایی روحانی و برگزاری مراسم‌های مذهبی خاصی مانند جشن‌های عید قربانی و عید اسراء، وابسته است. این مراسم‌های مذهبی نه تنها به عنوان یک جنبه اعتقادی بلکه به عنوان فرصتی برای تجمع و تقویت پیوندهای اجتماعی نیز شناخته می‌شوند. به علاوه، لباس‌های سنتی و آداب و رسوم متمایزی که در زندگی روزمره آن‌ها وجود دارد، نمادهایی از هویت فرهنگی این گروه به شمار می‌روند.

با این حال، یزیدی‌ها در سال ۲۰۱۴ با یک بحران جدی مواجه شدند. زمانی که گروه تروریستی داعش به مناطق شمال عراق حمله کرد، هزاران یزیدی کشته شدند و بسیاری از آن‌ها به اسارت گرفته شدند. این حملات نه تنها جنایات وحشتناک را به بار آورد بلکه موجب ایجاد موجی از مهاجرت و آوارگی در میان جامعه یزیدی شد. این بحران انسانی تأثیر عمیقی بر روحیه و هویت جمعی یزیدی‌ها گذاشت (عبدالمجید، ۲۰۲۱: ۵۸).

حملات داعش به یزیدی‌ها تنها یک نقطه عطف، بلکه نمادی از چالش‌های مستمر این اقلیت مذهبی است. با وجود تلاش‌های بین‌المللی برای حمایت از آن‌ها و بازسازی مناطق آسیب دیده، بسیاری از یزیدی‌ها هنوز در وضعیت بلا تکلیفی به سر می‌برند. این وضعیت سبب شده تا جامعه یزیدی احساس ناامنی و ترس از آینده داشته باشد که به نوبه خود بر تلاش‌های بازسازی فرهنگی و مذهبی آن‌ها تأثیر گذاشته است.

تأثیرات اقتصادی این بحران نیز بر زندگی یزیدی‌ها مشهود است. بسیاری از آن‌ها پس از حملات داعش خانه و کاشانه خود را از دست دادند و اکنون در شرایط سختی زندگی می‌کنند. بازسازی زیرساخت‌ها و ایجاد فرصت‌های شغلی برای این اقلیت از اهداف اصلی برنامه‌های توسعه‌ای پس از جنگ در این مناطق است. با این حال، برای دستیابی به این اهداف نیاز به همکاری میان دولت و سازمان‌های غیر دولتی وجود دارد (عبدالمطلب، ۲۰۱۷: ۱۴).

یکی از چالش‌های پیش روی یزیدی‌ها، تلاش برای حفظ هویت فرهنگی و مذهبی خود در شرایط دشوار است. این گروه، با وجود آسیب‌های وارده، سعی دارد سنت‌ها و آموزه‌های مذهبی‌اش را حفظ کند. استمرار در برگزاری مراسم‌های مذهبی و فرهنگی در سال‌های اخیر نشان‌دهنده عزم و اراده یزیدی‌ها برای حفظ هویت خود در برابر مشکلات است. همچنین، این تلاش‌ها در راستای بیان و مستندسازی تجربیات دردناک آن‌ها به نسل‌های آینده و درک دقیق‌تر از واقعیت‌های تاریخی زندگی یزیدی‌ها ضرورت دارد.

در نهایت، یزیدی‌ها به عنوان یک گروه مقاوم، نه تنها در پی بازسازی جامعه خود هستند بلکه به دنبال ارتقاء آگاهی عمومی درباره وضعیت خود و نیازهای فرهنگی و اجتماعی‌شان نیز می‌باشند. این حرکت نه تنها می‌تواند به بهبود شرایط آن‌ها کمک کند بلکه به ایجاد فضایی برای همزیستی مسالمت‌آمیز و درک بیشتر بین دیگر اقوام و ادیان در عراق و منطقه نیز منجر خواهد شد (عبدالمطلب، ۲۰۱۷: ۱۶).

4-۲) آشوری‌ها

آشوری‌ها، که به سامی‌ها یا نسطوری‌ها نیز شناخته می‌شوند، یکی از اقلیت‌های مذهبی و فرهنگی با تاریخ کهن در منطقه خاورمیانه محسوب می‌شوند. اکثریت آن‌ها در شمال عراق ساکن‌اند و به‌ویژه شهر نینوا و اقلیم کردستان به عنوان مناطق اصلی سکونت آن‌ها شناخته می‌شوند. این منطقه به دلیل تاریخ غنی و تنوع فرهنگی، میزبان بسیاری از اقلیت‌هاست و آشوری‌ها نیز در این میان جایگاهی ویژه دارند.

زبان آشوری یا آرامی، زبان اصلی این قوم است که ریشه‌های عمیق تاریخی دارد. این زبان نه تنها وسیله‌ای برای برقراری ارتباط بلکه بخشی از هویت فرهنگی آشوری‌ها به‌شمار می‌آید. با توجه به تحولات اجتماعی و سیاسی، حفظ و انتقال این زبان به نسل‌های جدید یکی از چالش‌های اساسی برای آشوری‌ها بوده و تلاش‌های زیادی در جهت آموزش و گسترش آن صورت گرفته است.

آشوری‌ها به دین مسیحی اعتقاد دارند و این مذهب نقش بسزایی در شکل‌گیری فرهنگ و هویت آن‌ها ایفا کرده است. تاریخ مسیحی بودن آن‌ها به دوران ابتدایی مسیحیت برمی‌گردد و آن‌ها خود را به عنوان پیروان برجسته این دین در منطقه معرفی می‌کنند. سنت‌ها، مراسم‌های مذهبی و

آداب و رسوم منحصر به فرد آن‌ها در زندگی روزمره، عنصر اصلی هویت فرهنگی آشوری‌ها را تشکیل می‌دهد (عبدالمطلب، ۲۰۱۷: ۱۷).

فرهنگ آشوری‌ها نیز به شکلی غنی و متنوع، آثار هنری، ادبیات و موسیقی را دربرمی‌گیرد. این عناصر فرهنگی نشان‌دهنده تاریخ طولانی آن‌ها و تأثیرات مختلفی است که بر زندگی و تفکر آن‌ها تأثیرگذار بوده است. جشن‌ها و مراسم‌های دینی، فرصتی برای گردهمایی و تقویت پیوندهای اجتماعی در این جامعه ارائه می‌دهند و تداوم فرهنگ آن‌ها را تضمین می‌کنند.

اما آشوری‌ها در سال‌های اخیر با چالش‌های جدی مواجه شده‌اند. بحران‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، همراه با ناآرامی‌های مبتنی بر اختلافات مذهبی و قومی، باعث کاهش جمعیت این گروه شده است. بسیاری از آشوری‌ها به دلیل ترس از خشونت و ناامنی، مجبور به ترک سرزمین‌های خود و مهاجرت به کشورهای دیگر شده‌اند، که نیاز به حمایت و حفاظت از حقوق آن‌ها را به یک موضوع حیاتی تبدیل کرده است. علاوه بر این، افزایش تنش‌های جاری در عراق، از جمله حملات تروریستی و فعالیت گروه‌های افراطی، تهدیدات جدی برای بقای جامعه آشوری به وجود آورده است. این شرایط نه تنها به ایجاد احساس ناامنی در میان این گروه منجر شده بلکه به از دست رفتن فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی آنان نیز دامن زده است (عبدالمطلب، ۲۰۱۷: ۱۹).

در نتیجه، آشوری‌ها با چالش‌های گوناگونی مواجه‌اند که نیاز به توجه و حمایت جامعه بین‌المللی را دوچندان می‌کند. تلاش برای احقاق حقوق آن‌ها و ایجاد زمینه‌های مناسب برای زندگی و فعالیت‌های فرهنگی ضروری است. همچنین، حفظ یک هویت فرهنگی غنی و زنده در میان نسل‌های آینده، اهمیت بالایی دارد و باید در اولویت برنامه‌های حفاظتی قرار گیرد.

در نهایت، آشوری‌ها به عنوان یک قوم با فرهنگی غنی و تاریخ کهن، نیاز به حمایت و ایجاد فضایی برای زندگی ایمن و فعال در جامعه خود دارند. این امر نه تنها به تقویت هویت فرهنگی آنان کمک می‌کند بلکه می‌تواند به همزیستی مسالمت‌آمیز و احترام بین اقوام مختلف در خاورمیانه منجر شود.

صابئین یا مندائیان، یکی از اقلیت‌های مذهبی با تاریخ باستانی در عراق هستند. این قوم به عنوان پیروان دین مندایی که به آموزه‌های پیامبر یحیی (موسی) باور دارند، شناخته می‌شوند. مندائیان به زبان آرامی سخن می‌گویند و کتاب مقدس آن‌ها "گنزا ربا" نام دارد. این اقلیت مذهبی به شدت به آب و طبیعت پیوند دارند و مراسم مذهبی‌شان، به ویژه آیین غسل و تطهیر، در آب برگزار می‌شود. مندائیان به عنوان یک گروه مستقل مذهبی، در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی دارای هویت خاصی هستند.

در طول تاریخ، مندائیان در عراق از موقعیت نسبتاً خوبی برخوردار بوده و در برخی دوره‌ها به عنوان یک گروه محترم در جامعه شناخته می‌شدند. با این حال، در قرون اخیر، به ویژه پس از سقوط رژیم صدام حسین و جنگ‌های مداوم، وضعیت آن‌ها به شدت تغییر کرد. ناآرامی‌ها و بحران‌های سیاسی در عراق باعث شد تا مندائیان از ترس خشونت و تبعیض، کشور را ترک کنند و بسیاری از آن‌ها در کشورهای دیگر پناهنده شدند. این موضوع موجب کاهش قابل توجه جمعیت و ظهور مشکلات اقتصادی و اجتماعی برای این گروه شده است (عبدالمطلب، ۲۰۱۷: ۲۰).

در زمان‌های گذشته، مندائیان در برخی از مباحث سیاسی و اقتصادی نقش داشته‌اند. آن‌ها همچنین در تجارت و صنعت به ویژه در مناطق جنوبی عراق فعال بودند. با این حال، با افزایش تنش‌های فرقه‌ای و مذهبی در عراق، تأثیر آن‌ها در عرصه سیاسی به وضوح کاهش یافته و به حاشیه رانده شدند. از آن زمان، مشارکت آن‌ها در سیاست به شدت محدود شده و به چالش‌های جدی در ابعاد مختلف انجامیده است.

حضور مقدس یحیی در باورهای مندائیان و اهمیت جشن‌های مذهبی، نشان‌دهنده تاریخ فرهنگی عمیق این قوم است. مراسمات دینی و اجتماعی آن‌ها، به ویژه در مناسبت‌های خاص، به تقویت هویت فرهنگی و ارتباطات اجتماعی ایشان کمک کرده است. با وجود چالش‌هایی که در سال‌های اخیر با آن روبرو شده‌اند، مندائیان تلاش کرده‌اند تا فرهنگ و زبان خود را حفظ کنند و ارزش‌های خود را به نسل‌های آینده منتقل کنند (عبد الوهاب، ۲۰۰۹: ۲۴).

وزارت امور خارجه عراق و برخی از سازمان‌های مردم‌نهاد، تلاش‌هایی برای حمایت از حقوق صابئین و ایجاد فضایی امن برای زندگی آن‌ها انجام داده‌اند. اما هنوز هم تهدیدهایی از سوی گروه‌های افراطی و فشارهای اجتماعی وجود دارد که بر زندگی روزمره آنان تأثیرگذار است.

این شرایط نیاز به توجه و همکاری بیشتر از سوی جامعه جهانی و سازمان‌های حقوق بشری را به همراه دارد. البته در سال‌های اخیر، امتیازات و فرصت‌های لازم برای ندای این قشر در سیاست به حداقل رسیده و بسیاری از آن‌ها به دلیل نبود امنیت و ثبات، مجبور به ترک سرزمین مادری خود شده‌اند. این موضوع نه تنها به تشدید بحران هویت و فرهنگی در میان آن‌ها منجر شده بلکه به چرخه‌ای از ناامیدی و بی‌اعتمادی در جامعه نیز انجامیده است (عبد الوهاب، ۲۰۰۹: ۲۶).

مهاجرت عمده مندائیان به کشورهای دیگر، به رشد و تقویت جوامع مندایی در اقطار مختلف انجامید و آنان توانستند در حال حاضر جوامع کوچکی در استرالیا، آمریکا و اروپا ایجاد کنند. علی‌رغم اینکه این مهاجرت‌ها به آنان این امکان را داده که زندگی بهتری را تجربه کنند، بسیاری از آنان همچنان عمیقاً به خاورمیانه و به ویژه عراق وابسته هستند و آرزوی بازگشت به سرزمین مادری را در دل دارند.

در نهایت، صابئین یا مندائیان با تاریخ و فرهنگ غنی خود، جزئی از پیکره فرهنگی و اجتماعی عراق به شمار می‌آیند. توجه به حقوق و نیازهای آن‌ها و پیشبرد سیاست‌هایی که منجر به حفظ هویت فرهنگی و اقتصادی این اقلیت شود، می‌تواند به تحقق صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز در عراق کمک کند. در این راستا، همکاری بین‌المللی و حمایت از این قوم ضروری به نظر می‌رسد (عبد الوهاب، ۲۰۰۹: ۲۷).

2-6) شبکه‌ها

شبک‌ها یک اقلیت مذهبی و فرهنگی در عراق هستند که به عنوان یکی از گروه‌های مهم قومی و مذهبی این کشور شناخته می‌شوند. این گروه به دین یزدانی پیروان خود را دارند و ترکیبی از عناصر مذهبی، فرهنگی و قومی را دارا هستند. شبک‌ها عمدتاً در شمال عراق، به ویژه در مناطق اطراف موصل، زندگی می‌کنند و دارای زبان و آداب خاص خود هستند که آن‌ها را از دیگر گروه‌های قومی متمایز می‌کند.

در طول تاریخ، شبک‌ها در عراق با چالش‌ها و مشکلات متعددی مواجه شده‌اند. به عنوان یک اقلیت، آن‌ها به طور تاریخی تحت فشارهای اجتماعی و دینی بوده‌اند. عراق به عنوان یک کشور چندفرهنگی، همیشه محلی برای تنوع قومی و مذهبی بوده است، اما شبک‌ها به ویژه در زمان‌های بحرانی، به شدت آسیب‌پذیر شده‌اند. حملات و تبعیض‌ها علیه آن‌ها در

برخی از دوره‌ها موجب گردیده است که تعداد زیادی از شبکه‌ها از سرزمین مادری خود مهاجرت کنند (عبد الوهاب، ۲۰۰۹: ۲۸).

در سال‌های اخیر، پس از سقوط صدام حسین و بروز جنگ‌های داخلی، وضعیت شبکه‌ها به ویژه وخیم‌تر شد. گروه‌های افراطی، به ویژه داعش، به شدت بر جمعیت شبکه‌ها حمله کردند و بسیاری از آن‌ها را مجبور به فرار از خانه‌های خود کردند. این حملات نه تنها به از دست رفتن جان و مال آن‌ها انجامید، بلکه باعث از بین رفتن فرهنگ و هویت اجتماعی شبکه‌ها نیز شد.

شبکه‌ها در عرصه سیاسی عراق سهم اندکی داشته‌اند. تا به امروز، به رغم داشتن برخی نمایندگان در پارلمان، نفوذ آن‌ها در سیاست‌های کلان کشور محدود بوده و نتوانسته‌اند به اندازه کافی بر تحولات سیاسی تأثیر بگذارند. علی‌رغم اینکه شبکه‌ها به عنوان یک اقلیت دینی و فرهنگی شناخته می‌شوند، ولی مشارکت آن‌ها در فرآیندهای سیاسی بسیار ناکافی است و آن‌ها عموماً به حاشیه رانده شده‌اند. تلاش‌های برخی از گروه‌های سیاسی برای جذب شبکه‌ها به عنوان یک ابزار سیاسی وجود داشته است. اما این تلاش‌ها به ندرت نتیجه‌بخش بوده و شبکه‌ها همچنان به عنوان یک اقلیت با چالش‌هایی روبرو هستند. آن‌ها به دنبال بهبود موقعیت خود در جامعه عراق هستند و خواهان ایجاد فضایی امن و برابر برای خود و حفظ هویت فرهنگی‌شان می‌باشند (علی، ۲۰۲۳: ۴۵).

در زمینه اقتصادی نیز شبکه‌ها با مشکلاتی مواجه بوده‌اند. بسیاری از شبکه‌ها فرصت‌های شغلی محدودی دارند و به طور کلی در جوامع فقیرتر زندگی می‌کنند. بروز بحران‌های مختلف در عراق هم بر وضعیت اقتصادی آن‌ها تأثیر گذاشته و موجب بروز بی‌ثباتی در زندگی روزمره‌شان شده است. علاوه بر این، مهاجرت شبکه‌ها به دلیل ناامنی باعث کاهش توان اقتصادی و تجاری این قوم شده است.

با وجود چالش‌های متعدد، شبکه‌ها همچنان به تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی خود ادامه می‌دهند. تلاش‌های آن‌ها برای حفظ زبان و آداب و رسوم خود، نشان‌دهنده اراده قوی این قوم برای بقای فرهنگی و هویت‌سازی در دنیای مدرن است. شبکه‌ها به دنبال ایجاد شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی به منظور حمایت از یکدیگر و بهبود شرایط زندگی خود هستند (علی، ۲۰۲۳: ۴۷).

در نهایت، وضعیت کنونی شبکه‌ها در عراق به وضوح نشان‌دهنده عمق چالش‌های موجود برای اقلیت‌های مذهبی و قومی در این کشور است. نیاز به حمایت‌های بین‌المللی و همکاری‌های داخلی برای بهبود شرایط زندگی این قوم و حفظ هویت فرهنگی آن‌ها بیش از پیش احساس می‌شود. توانمند کردن شبکه‌ها در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، می‌تواند به تحقق حقوق بشر و همزیستی مسالمت‌آمیز در عراق کمک نماید.

مبحث سوم

تهدیدات تروریستی و امنیتی برای اقلیت‌ها در عراق

پس از سال ۲۰۰۳، اقلیت‌ها در عراق با چالش‌های امنیتی و تهدیدات تروریستی بزرگی مواجه شدند که در نتیجه فقدان قدرت قضایی و نامنی بود. این کشور شاهد گسترش خشونت بود، به ویژه پس از فعال شدن گروه‌های مسلح و شروع به هدف قرار دادن شخصیت‌های سیاسی و تأسیسات دولتی در مناطقی که مقامات امنیتی در آن ضعیف بودند. عراق همچنین در معرض یک جنگ فرقه‌ای و مذهبی قرار گرفت که این کشور را تحت تاثیر قرار داد و منجر به خسارات انسانی، آواره شدن خانواده‌ها از خانه‌های اصلی خود و مهاجرت نخبگان و افراد ثروتمند به خارج از کشور شد. این کشور همچنین شاهد مبادله تجار و سرمایه‌گذاران با ربودن آنها و پرداخت باج در ازای آزادی آنها بود.

اقلیت‌های عراقی در داخل کشور و همه فرقه‌ها در معرض کشتار و آوارگی قرار گرفتند که منجر به آواره شدن آنها از خانه‌های خود به مناطق امن‌تر شد که منجر به تغییر جمعیت شد. این کشور همچنین شاهد قتل‌های سیستماتیک علیه روزنامه‌نگاران، متخصصان رسانه‌ها و هر فردی از اقلیت‌ها بود که در عرصه‌های سیاسی کار می‌کردند یا پست‌های مهمی در دولت داشتند، زیرا هدف آن ترساندن دیگران از تصدی مناصب سیاسی بود. در سال ۲۰۰۵، رئیس حزب دموکرات مسیحی در استان موصل ربوده شد و پس از مدتی، گروه‌های مسلح یک افسر مسیحی ارتش عراق و دیگر اعضای جنبش دموکراتیک آشور را کشتند. دانشجویان اقلیت‌های مسیحی نیز در داخل دانشگاه‌ها مورد حمله قرار گرفتند و محافظان وزیر مهاجرت و آوارگان و تعدادی از مترجمان کشته شدند. گروه‌های تروریستی اعلام کردند که با اقلیت‌های عراقی مبارزه می‌کنند و ایزیدی‌ها را نجس می‌دانند که منجر به کشته شدن تعداد زیادی از آنها، از جمله عضو شورای استانی حسن نمروا شد (تانجیا، ۲۰۱۵: ۷).

پس از سال ۲۰۰۳، دولت عراق در برقراری امنیت به ویژه حفاظت از اقلیت‌ها در برابر کشتار و هدف قرار دادن با موانع و چالش‌های بزرگ روبرو بود و هدف قرار دادن آنها از سوی گروه‌های تروریستی مسلح آسان بود و دلیل آن حضور آنها در اجتماعات خصوصی و عمومی و غیره بود که منجر به هدف قرار دادن آنها شد، از جمله عدم به رسمیت شناختن بقیه اقلیت‌ها و حذف آنها از نهادها، دولت و استفاده از سیاست جدایی‌نژادی، اظهارات سیاسی فرقه‌ای برخی از رهبران سیاسی، و سخنرانی‌هایی که نفرت را ترویج می‌کنند. این عوامل منجر به خشونت علیه اقلیت‌ها شد و برخی از افراط‌گرایان به عنوان مهاجمان خارجی معرفی شدند. اقلیت‌ها در عراق نیز به دلیل فقدان امنیت، اجرای گسترده، و گروه‌های مسلح افراطی خارج از قانون که جایگزین دولت شدند، با ناتوانی دولت در حفاظت از تجمعات خصوصی مواجه شدند اقلیت‌ها در تمام جنبه‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی تأثیر مستقیمی بر زندگی آنها داشتند. (الوشاح، ۲۰۱۹: ۹۵-۹۷) داعش خلافت گسترده خود را در مناطقی که در سال ۲۰۱۴ کنترل خود را بر آن در غرب عراق و شرق سوریه تحمیل کرد، ایجاد کرد و با ایجاد ولایت‌های خارجی افراطی، برای گسترش خلافت و دامنه آن تلاش کرد. تا جایی که نیروهای امنیتی محلی در عراق و سوریه به تنهایی قادر نبودند بر مناطقی که داعش بر آنها تسلط داشت، کنترل کنند و حذف داعش مستلزم یک ائتلاف نظامی گسترده بین‌المللی برای تحمیل کنترل بر مناطق تحت اشغال تروریست‌های داعش بود. اشغال داعش منجر به خسارات مادی و انسانی زیادی در شهر موصل و رقه در سوریه شد که منجر به نابودی غیرنظامیان شد، اگرچه داعش به سرعت کنترل را در مناطق وسیعی به دست آورد و توانست یک فضای ژئوپلیتیکی گسترده بین دو کشور ایجاد کند و حکومت کند (و دیگران، ۲۰۲۱: ۱۴) داعش فجیع‌ترین جنایات را در مناطقی که از زمان اعلام خلافت خود تحت کنترل خود درآورده است، انجام داد. کشتار، خونریزی، آوارگی، تحمیل خراج، و تکفیر مسلمانان، اسارت و تجاوز به زنان، ربودن کودکان، و شکنجه اسیران تحت لوای اسلام و خلافت خود را انجام داد. روزنامه ایندپندنت توضیح داد که داعش مسئول کشتار هزاران نفر از مردم بیگناه و ارتکاب قتل عام و رسوایی‌های فراوان در عراق و سوریه است و علاوه بر تجاوز به بسیاری از زنان در موصل، اقلیت‌های موصل را هدف قرار داد و مسیحیان را در صورت عدم پذیرش اسلام به مرگ تهدید کرد و ایزدی‌ها را به دلیل امتناع آنها از گرویدن به اسلام، قتل عام کرد. اقلیت‌های قومی و مذهبی پس از ۱۰ ژوئن ۲۰۱۴ در معرض شدیدترین تجاوزات داعش در

موصل قرار گرفتند که فراتر از همه انتظارات بود، زمانی که ۱۵ ایزدی را کشت و یک کشتار وسیعی انجام داد و یک گروه را بازداشت کرد. در ویدئویی که داعش پخش کرد، این امر منجر به ایجاد رعب و وحشت در دل شهروندان و فرار نخبگان شد. همچنین مناطق شهر سنجار به یک زندان حقیقی تبدیل شد زیرا داعش از همه طرف آن را محاصره کرد و مردم نتوانستند از روستاهایی که در آن زندگی می کنند خارج شوند. به مردم شبک نیز آسیب زیادی وارد شد. بسیاری از مردم را قتل عام کرد و وسایل آن ها را غارت کرد پس از تسلط عناصر داعش، ۱۱ روستای مسکونی را بطور کامل تخلیه کرد و اهالی این روستاها را اواره و شکنجه کرد. در مورد ترکمن های شیعه نیز در شهرهای تلعفر و ظوزخرماتو، اهالی آن به سمت جنوب و مرکز عراق مهاجرت کردند. در مورد مسیحیان موصل، تقریباً ۵۰۰ خانواده، پس از تهدید به کشتن، غارت اموال و تخریب کلیساها مهاجرت کردند. (راشو، ۲۰۲۳: ۱۶۷) دولت عراق در ۱۸ نوامبر ۲۰۱۴ اعلام کرد که جنایات سازماندهی شده علیه اقلیت های ایزدی، ترکمن، مسیحی، شبک و سایر اقلیت ها را به عنوان نسل کشی طبقه بندی می کند که شورای وزیران به اتفاق آرا رای داد که جنایات داعش علیه اقلیت ها را تروریستی بداند که منجر به عواقب قانونی و اخلاقی در پیگیری گروهک تروریستی داعش چه محلی و چه بین المللی می شود. (راشو، ۲۰۲۳: ۲۹۴)

بنابراین، ما می گوئیم که اقلیت ها با چالش های امنیتی در عراق مواجه بودند و این چالش ها بخش مهمی از زمینه امنیتی عمومی کشور را تشکیل می دهد، زیرا اعضای اقلیت ها به دلیل عوامل متعدد از جمله درگیری های قومی و فرقه ای، افراط گرایی مذهبی، خشونت علیه آنها به ویژه با اقلیت های مذهبی مانند مسیحیان و ایزیدی ها و اقلیت های دیگر با چالش های امنیتی زیادی روبرو هستند. نمی توان از تأثیر درگیری ها و تهدیدهایی که بر زندگی اقلیت ها در عراق بود چشم پوشی کرد، زیرا آنها بارها در معرض خطر و آزار و شکنجه قرار گرفتند و با خطر آدم ربایی، کشتار و آوارگی اجباری رو به رو شدند، در نتیجه شرایط سخت امنیتی که کشور پس از سال ۲۰۰۳ می گذرد، و این به سبب حوادث و تحولات زیادی که کشور شاهد آن بود، جاییکه گروهک تروریستی داعش حملات خشونت آمیزی علیه اقلیت ها در عراق انجام داد که منجر به کشته شدن قربانیان بی گناه و تخریب اموال آنها شد، بطوری که اماکن مسکونی اقلیت ها به مناطق بی ثباتی تبدیل شدند که تحت تاثیر امواج خشونت قرار گرفت.

تأمین حفاظت، امنیت و ثبات برای اقلیت‌ها یکی از چالش‌های اصلی است که باید بر آن تمرکز کرد تا بتوان جامعه‌ای متنوع و یکپارچه عراقی ایجاد کرد که صلح اجتماعی و گفت‌وگوی ملی را ترویج می‌کند، این عوامل همچنین از راه‌های مهمی برای مقابله با این چالش‌های امنیتی جهت تضمین حمایت اقلیت‌ها و صدای حقوق آنها در عراق به شمار می‌روند.

نتیجه گیری:

عراق یکی از کشورهای با سابقه تمدنی طولانی است، زیرا سرزمین بین النهرین در دوران باستان مرکز مهم تمدن جهانی را تشکیل می داد. این منطقه تاریخی طولانی و غنی دارد و به لطف محیط جغرافیایی مناسب، خاک حاصلخیز و شرایط آب و هوایی مناسب، اقوام مختلف زیادی را به خود جذب کرده است. تاریخ اقلیت ها در عراق به هزاران سال پیش باز می گردد، جایی که گروه هایی مانند کردها، آشوری ها، ایزدی ها، صابیان و مسیحیان در کنار هم زندگی می کردند. هر یک از این گروه ها فرهنگ، زبان و سنت های منحصر به فرد خود را دارند و بر هویت عراقی تأثیر زیادی گذاشته اند. این اقلیت ها در دوره های مختلف، به ویژه در دوره های حکومت دیکتاتوری و جنگ، از آزار و اذیت و درگیری رنج برده اند. با این حال، آنها هنوز نقشی حیاتی در بافت اجتماعی و اقتصادی عراق دارند، از این رو، حفظ فرهنگ ان ها از اهمیت بالایی برخوردار است. اقلیت ها در عراق از جایگاه اجتماعی و فرهنگی خاصی برخوردارند، زیرا نقش مهمی در بافت اجتماعی کشور دارند. در اینجا به نکاتی در مورد جایگاه و نقش آنها اشاره می شود. همزیستی و تفاهم اقلیت ها نمونه ای از همزیستی مسالمت آمیز بین فرهنگ های مختلف است که مفهوم درک و احترام متقابل را تقویت می کند. موقعیت اجتماعی اقلیت ها در عراق دارای تاریخ پیچیده ای از تنوع فرهنگی و چالش های اجتماعی است. علیرغم میراث غنی ای که این اقلیت ها ارائه می دهند، آنها در تامین و حمایت از حقوق خود با مشکلات زیادی روبرو بوده اند. اقلیت ها در عراق شاهد امواج آوارگی به ویژه در زمان درگیری ها بودند که منجر به از دست دادن هویت و فرهنگ شد. اقلیت ها در عراق به ویژه در طول بحران های سیاسی و امنیتی متحمل آوارگی گسترده شده اند. بحران با داعش در سال ۲۰۱۴، جوامع ایزدی و مسیحی مورد حمله گسترده داعش قرار گرفتند که منجر به آواره شدن هزاران خانواده شد. آنها خانه های خود را از دست دادند و همه چیز را رها کردند. دلایل اقتصادی و امنیتی، علاوه بر درگیری های مسلحانه، شرایط سخت اقتصادی و بی ثباتی امنیتی به اقلیت ها برای ترک مناطق خود در جستجوی امنیت و فرصت های بهتر کمک کرد. زندگی در کمپ ها، بسیاری از آوارگان در کمپ های موقتی زندگی می کنند که فاقد خدمات اولیه هستند، که این امر باعث افزایش رنج آنها شده و بر سلامت روحی و جسمی آنها تأثیر منفی می گذارد.

تأثیر آوارگی بر هویت آوارگان از دست دادن هویت فرهنگی و مذهبی رنج می‌برند، زیرا آوارگی موجودیت میراث آنها را تهدید می‌کند. علاوه بر چالش‌های بازگشت، با وجود تلاش‌ها برای بازگشت به مناطق اصلی خود، اقلیت‌ها با چالش‌هایی مانند تخریب خانه‌ها، نبود خدمات اولیه و ترس از آزار و اذیت مواجه هستند. این وضعیت مستلزم تلاش‌های بین‌المللی و محلی برای تضمین حمایت از حقوق آوارگان و دستیابی به ثبات آنهاست. اقلیت‌ها با چالش‌های امنیتی در عراق مواجه بودند و این چالش‌ها بخش مهمی از زمینه امنیتی عمومی کشور را تشکیل می‌دهد، زیرا اعضای اقلیت‌ها به دلیل عوامل متعدد از جمله درگیری‌های قومی و فرقه‌ای، افراط‌گرایی مذهبی، خشونت علیه آنها و بدرفتاری به ویژه با اقلیت‌های مذهبی مانند مسیحیان و یزیدی‌ها و همچنین سایر اقلیت‌ها با چالش‌های امنیتی زیادی روبرو هستند. تأثیر درگیری‌ها و تهدیدهایی که بر زندگی اقلیت‌ها در عراق وجود داشت را نمی‌توان نادیده گرفت زیرا آنها تحت آزار و اذیت‌های مکرر قرار گرفتند و با خطر آدم‌ربایی، کشتار و مهاجرت اجباری در نتیجه شرایط سخت امنیتی که کشور پس از سال ۲۰۰۳ می‌گذرد، در نتیجه حوادث و تحولات بسیاری که کشور شاهد آن بود، مواجه شدند. گروه‌های تروریستی حملات خشونت‌باری را علیه اقلیت‌ها در عراق انجام دادند که منجر به کشته شدن قربانیان بی‌گناه و تخریب اموال آنها شد، زیرا مکان‌هایی که اقلیت‌ها در آن زندگی می‌کردند به مناطق بی‌ثباتی تبدیل شدند که تحت تأثیر امواج خشونت قرار گرفتند.

تأمین حفاظت، امنیت و ثبات برای اقلیت‌ها یکی از چالش‌های اصلی است که باید بر آن تمرکز کرد تا بتوان جامعه‌ای متنوع و بردبار عراقی ایجاد کرد که صلح اجتماعی و گفت‌وگوی ملی را ترویج می‌کند، اما آنها راه‌های مهمی برای مقابله با این چالش‌های امنیتی و تضمین حمایت از اقلیت‌ها و صدای حقوق آنها در عراق به شمار می‌روند. اقلیت‌ها با چالش‌های امنیتی در عراق مواجه بودند و این چالش‌ها بخش مهمی از زمینه امنیتی عمومی کشور را تشکیل می‌دهد، زیرا اعضای اقلیت‌ها به دلیل عوامل متعدد از جمله درگیری‌های قومی و فرقه‌ای، افراط‌گرایی مذهبی، خشونت علیه آنها و بدرفتاری به ویژه با اقلیت‌های مذهبی مانند مسیحیان و یزیدی‌ها و همچنین سایر اقلیت‌ها با چالش‌های امنیتی زیادی روبرو هستند. تأثیر درگیری‌ها و تهدیدهایی که بر زندگی اقلیت‌ها در عراق وجود داشت را نمی‌توان نادیده گرفت زیرا آنها تحت آزار و اذیت‌های مکرر قرار گرفتند و با خطر آدم‌ربایی، کشتار و مهاجرت اجباری در نتیجه شرایط سخت امنیتی که کشور پس از سال ۲۰۰۳ می‌گذرد، در نتیجه حوادث و تحولات

بسیاری که کشور شاهد آن بود، مواجه شدند. گروه های تروریستی حملات خشونت‌باری را علیه اقلیت‌ها در عراق انجام دادند که منجر به کشته شدن قربانیان بی‌گناه و تخریب اموال آنها شد، زیرا مکان‌هایی که اقلیت‌ها در آن زندگی می‌کردند به مناطق بی‌ثباتی تبدیل شدند که تحت تاثیر امواج خشونت قرار گرفتند.

حمایت از اقلیت‌ها در عراق به‌عنوان یک مساله اساسی در سیاستگذاری‌های کلان کشور، در بسیاری از مواقع به‌طور عمیق و مؤثر مورد توجه قرار نگرفته است. عراق کشوری با تنوع قومی و مذهبی غنی است، اما این تنوع به چالش‌هایی جدی تبدیل شده که به تبعیض و نقض حقوق اقلیت‌ها منجر می‌شود. در دهه‌های اخیر، بسیاری از اقلیت‌ها، به ویژه اقلیت‌های مذهبی و قومی، با فشارها و سختی‌های زیادی در راستای حفظ هویت خود مواجه بوده‌اند.

قانون اساسی عراق در سال ۲۰۰۵ ایجاد شد و تلاش‌هایی برای شناسایی حقوق اقلیت‌ها صورت گرفت. با این حال، بسیاری از بندهای این قانون هنوز به‌طور کامل اجرایی نشده و نظارت و حمایت مؤثری از این حقوق به عمل نمی‌آید. قوانین موجود به‌تنهایی قادر به ارائه یک چارچوب قوی برای حفاظت از اقلیت‌ها نیستند و در عمل، نهادهای دولتی اغلب به‌جای تأکید بر حقوق و نیازهای این گروه‌ها، به مسایل سیاسی و ملی‌گرایی توجه بیشتری دارند.

یکی از چالش‌های اصلی در این زمینه عدم وجود یک مکانیزم نظارتی مؤثر برای اجرای قوانین است. نهادهای دولتی در مواجهه با نقض حقوق اقلیت‌ها، غالباً واکنش نشان نمی‌دهند و این امر موجب تقویت احساس بی‌اعتمادی در میان اقلیت‌ها می‌شود. برخی از رهبران اقلیت‌ها برای دفاع از حقوق خود به سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای غیردولتی روی می‌آورند، اما این اقدامات کافی نیستند و ممکن است منجر به آسیب‌های بیشتری شوند.

علاوه بر این، شناسایی و حمایت از هویت‌های فرهنگی متفاوت یک مساله کلیدی در حفظ انسجام اجتماعی در عراق است. زمانی که اقلیت‌ها احساس کنند که حقوقشان مورد احترام قرار نمی‌گیرد، احتمال ایجاد تنش‌های اجتماعی و حتی درگیری‌های مسلحانه افزایش می‌یابد. در گذشته، این

مشکلات به وخامت اوضاع امنیتی کشور انجامیده است و نیاز به یک رویکرد جدید و جامع در سیاستگذاری احساس می‌شود.

تجربه کشورهای دیگر در مدیریت تنوع قومی و مذهبی می‌تواند به عراق در ایجاد سیاست‌های مؤثرتر کمک کند. اتخاذ الگوهای موفق در حمایت از اقلیت‌ها و ایجاد نهادهای متعهد به حقوق بشر می‌تواند به ایجاد فضای مناسب‌تر برای زندگی مسالمت‌آمیز همه گروه‌ها منجر شود. این رویکرد باید شامل آموزش و آگاهی‌سازی نسبت به اهمیت تنوع فرهنگی و حقوق بشر باشد.

بسیاری از کارشناسان بر این باورند که نیاز است دولت عراق به‌طور جدی بر روی تدوین و اصلاح قوانین و همچنین ایجاد نهادهای مستقل نظارتی سرمایه‌گذاری کند. این اقدامات نه تنها به بهبود وضعیت حقوق بشر در عراق کمک خواهد کرد، بلکه می‌تواند زمینه را برای ایجاد یک جامعه پایدار و عادلانه‌تر فراهم کند. حمایت واقعی از اقلیت‌ها باید هدف محوری سیاست‌های کلان کشور قرار گیرد و در این راستا، نیاز به مشارکت اقلیت‌ها در فرآیندهای تصمیم‌گیری نیز اهمیت دارد.

توصیه‌ها

۱- اجرای قوانین توسط نهادهای دولتی برای حمایت از اقلیت‌های عراقی.

۲- تصویب قانون جرم‌انگاری خشونت و نفرت پراکنی علیه مردم عراق به ویژه اقلیت‌ها.

۳- برگزاری سمینارها و کارگاه‌های علمی و فرهنگی برای تقریب ادیان.

۴- بازسازی مناطق تخریب شده توسط سازمان تروریستی داعش به ویژه آثار باستانی و مذهبی اقلیت‌ها.

۵- دولت عراق باید شرایط ربوده شدگان توسط سازمان تروریستی داعش را پیگیری کند.

۶- رسیدگی به مهاجرت اقلیت‌ها در داخل و خارج از مناطق سکونت خود و اصرار به بازگشت کسانی که قبلاً به مناطق اصلی سکونت خود مهاجرت کرده‌اند

المنابع:

- عروبه جبار، حقوق بین الملل، اردن، دار الثقافة.
- محمد عبد الغنی، ۶ ۱۳۹، مقدمه ای بر فقه اقلیت ها، لبنان، دارالکتب العلمیه.
- سعد سلوم، ۶ ۱۳۹، حمایت از اقلیت های مذهبی، قومی و زبانی در عراق، دانشگاه کوفه، دانشکده هنر.
- سعد سلوم، ۱۳۹۳، حمایت از اقلیت های مذهبی، قومی و زبانی در عراق، دانشگاه کوفه، دانشکده هنر.
- سلمان داوود، ۱۳۹۲، سیاست معاصر آمریکا در قبال اقلیت های دینی در جهان اسلام، اردن، انتشارات و انتشارات.
- عباس صدیق الموسوی، ۱۳۹۰، جامعه پذیری و التزام دینی، لبنان، مرکز الحضراء برای توسعه اندیشه اسلامی.
- شوروک مصباح، ۱۳۹۷، اقلیت های اتیوپی، انسان شناسی اجتماعی، مصر، نشر العربی.
- ماهر فیصل صالح، ۱۳۸۲، حمایت قانون اساسی از حقوق اقلیت ها در نظام های اساسی، پایان نامه دکتری، دانشکده حقوق، دانشگاه بغداد.
- ماهر فیصل صالح، ۱۳۸۲، حمایت قانون اساسی از حقوق اقلیت ها در نظام های اساسی، پایان نامه دکتری، دانشکده حقوق، دانشگاه بغداد.
- شوروک مصباح، ۱۳۹۷، اقلیت های اتیوپی، انسان شناسی اجتماعی، مصر، نشر العربی.
- شوروک مصباح، ۱۳۹۷، اقلیت های اتیوپی، انسان شناسی اجتماعی، مصر، نشر العربی.
- علی دین هلال، نوین سعد، ۱۳۶۸، فرهنگ اصطلاحات سیاسی، دانشگاه قاهره، مرکز تحقیقات و مطالعات سیاسی.
- علی دین هلال، نوین سعد، فرهنگ اصطلاحات سیاسی، دانشگاه قاهره، مرکز تحقیقات و مطالعات سیاسی، ۱۳۶۸.

- علی عباس مراد، عامر حسن الفیاد، ۱۳۹۴، ناسیونالیسم و الامت، مقدمه بر اندیشه سیاسی ناسیونالیستی، قاهره، مؤسسه انتشارات العربی.
- عبدالسلام البغدادی، ۱۳۸۱، بعد مثبت فی روابط عرب، بیروت، مرکز تحقیقات العربی.
- عبدالسلام البغدادی، ۱۳۸۱، بعد مثبت فی روابط عرب، بیروت، مرکز تحقیقات العربی.
- ماتایف بارمی، ۱۳۹۱، آشوری‌ها و مسئله آشوری در عصر جدید، ترجمه سید حنا، لبنان، انتشارات مراکش.
- جاسم الحریری، ۱۳۹۵، مسابقات منطقه ای و بین المللی در عراق، اردن، مؤسسه انتشارات الجنان.
- ماتایف بارمی، ۱۳۹۱، آشوریان و مسئله آشوری در عصر جدید، ترجمه سید حنا، لبنان، انتشارات مراکش.
- پدر ژان پل یسوعی، ۱۳۸۳، اینجا درب منزل شما ایستاده ام، لبنان، کتابخانه شرقی.
- سعد سلوم، ۱۳۹۴، حمایت از اقلیت‌های مذهبی و قومی در عراق، دانشگاه کوفه.
- بشیر عبدالواحد، ۱۳۹۴، مندائیان، قاهره، دار عین الشمس.
- محمد نمر المدنی، ۱۳۹۵، دایره المعارف عقاید دینی، سوریه، خانه رسلان.
- اقلیت‌های عراق، ۱۳۹۴، یک ثروت ملی، گزارشی از وزارت حقوق بشر عراق.
- سعد سلوم، ۱۳۹۴، حمایت از اقلیت‌های دینی و قومی در عراق، دانشگاه کوفه.
- صبحی ساعتجی، ۱۳۸۹، قبایل و طوایف عراقی، عراق، بنیاد اوقاف کرکوک.
- صبحی ساعتجی، ۱۳۸۹، طوایف و طوایف عراق، بنیاد اوقاف کرکوک.

- سعد سلوم، ١٣٩٤، حمایت از اقلیت های دینی و قومی در عراق، دانشگاه کوفه .
- ارشد هرمزی، ١٣٩٤، حقیقت حضور ترکمان در عراق، لبنان، دارالعربیة.
- برتی تنگیا، داماد و خروج، ١٣٩٧، مصر، المكتبة العربیة العلم.
- سعد عبد القادر ماهر. (٢٠٢٤). صرا الايديولوجيات. بيروت: المنهل.
- سعد محمد الكندی. (٢٠١٦). المجموعات الاثنية والمشاركة في العمليّة السياسيّة في المشروع العربي. العراق: مركز العراق للدراسات.
- سعيد سامرائي. (١٩٩٣). الطائفيّة في العراق. لندن: مؤسسه الفجر.
- سعيد عبد المسيح شحات. (بلا تاريخ). دراسة جزئية حقوق الاقليات ومنع الصراع دستور العراق: العلاقات الاثنية والدينية. منظمة الامم المتحدة.
- شؤرس حسن عمر. (٢٠١٨). خصائص النظام الفيدرالي. القاهرة: المركز العربي.
- شورش حسن عمر. (٢٠٠٨). خصائص النظام الفيدرالي في العراق. مصر: المركز العربي .
- شورش حسن عمر، و شاناز احمد رشيد. (كانون الثاني، ٢٠٢٠). الحقوق الجماعية للاقليات في الدساتير العراقية. مجلة التنمية البشرية.
- عامر الفياض. (اذار، ٢٠٠٨). الشرط السوسيلوج لاعادة السلم المدني وبناء الدولة العراقية.
- عامر الفياض. (اذار، ٢٠٠٨). الطبقة الوسطى الشرط السوسيلوجي لاعادة السلم المدني وبناء الدولة العراقية. مجلة الجمعية السياسية للعلوم السياسية.
- عامر حسن الفياض. (كانون الثاني، ٢٠١١). احجار كريمة في مستنقع اسن حول الثقافة واشكالية التحول الديمقراطي في العراق. مجلة الثقافة المتجددة.
- عباس فاضل السعيدى. (٢٠١٦). جغرافية الاقليات . العراق: مكتبة دجلة.

عبد الحسين عصفور الشمري. (۲۰۲۲). ازمه التوزيع واداء النظام السياسي العراقي بعد عام ۲۰۰۳. العراق: دار الرافدين للنشر.

عبد العزيز عليوى. (۲۰۲۳). الاقليات فى قانون الانتخابات هل افرغت الكوتا من محتواها. بغداد: مركز البيان.

عبد العظيم جبر. (۲۰۱۴). التغييرالسياسى والهوية الوطنية العراقية. العراق: مركز البيان للدراسات والتخطيط.